

En dallring i luften...

Arne Blomberg

En dallring i luften – ljud – har en märklig förmåga att påverka oss människor. En gammal inspelning väcker minnen till liv. Morfars tickande väggur kan få oss att minnas hela rummet, stämningen, doften... Ljuden från en julafton i barndomen väcker pirret i magen inför julklappsutdelningen och en viss melodi kan sätta hjärtat i brand.

Ljudvågen – dallringen i luften – klingar snabbt bort och det var sensationellt när man i slutet av 1800-talet fann metoder att spela in ljud. Ljud kunde återupprepas och spridas till andra människor, en närmast trivial verklighet idag.

Södermanlands Spelmansförbund bildades 1925 och redan från starten var en viktig målsättning att "äldre sörmländska låtar skulle upptecknas och samlas i ett arkiv". Insamlingsarbetet har under åren varit omfattande och idag finns åtskilliga tusen notbilder i förbundsarkivet. Sedan 1950-talet har ljudinspelningar varit ett ovärderligt hjälpmedel i dokumentationsarbetet och vid sidan av musikinspelningar är personintervjuer viktiga för vår förståelse av dansens och musikens roll i äldre tider.

Ljudarkivet omfattar över 300 band och dessutom finns några tiotal videoinspelningar samt ett antal intressanta (stumma) smalfilmer från 1938 och framåt.

Arbetet med att digitalisera spelmansförbundets arkiv startade i början på 2000-talet. Det är ett omfattande arbete som sker med ideellt arbete och kommer att ta flera år att slutföra.

Med stöd från Landstinget Sörmland, Kultur & Utbildning driver spelmansförbundet projektet Musikarkiv Sörmland. Huvudsyftet med projektet är att ordna det omfattande materialet och tillgängliggöra delar av det på nätet för allmänheten. Ett sekundärt syfte är att åskådliggöra resultatet för andra musikorganisationer för eventuellt samarbete och bildande av ett musikarkiv för flera genrer, liknande dem som etablerats i andra regioner. Resultatet kommer att redovisas vid ett avslutande seminarium 2011.

På www.sorlandsmusikarkiv.se presenteras fortlöpande delar av spelmansförbundets arkiv!

Läs mer om förbundsarkivet i en artikel från 2008, som kan hämtas här: [förbundsarkivet](#) (pdf, 3 MB)

Några exempel ur arkivet:

Bergströms gökpolska

Byggmästaren och spelmannen Axel Fredrik Bergström från Tystberga var född 1854 i Ludgo. Han hade en omfattande repertoar och hans låtar upptecknades på 1930-talet. Han spelade ofta en gökpolska där gökens ko-ko vanligen spelas med flageolettoner på fiolen. Bergström saknade ett finger på vänsterhanden och gol därför själv, vilket publiken uppskattade.

År 1931, då kung Gustaf V hedrade spelmansstämman i Malmköping med sin närvaro, spelade Bergström sin Gökpolska och gol för kungen. Hans majestät satt länge och hörde på, mycket road och intresserad, och till tack skakade han sedan hand med de äldre spelmännen. Han frågade då vem det var som gol.
– Det var allt jag det, Ers Majestät, sa Bergström och sträckte på sig.
– Det gjorde du bra, sa kungen och klappade gubben på axeln.

Men Bergström tyckte dock, att det inte gått så bra. Han utförde nämligen sin Gökpolska på det viset, att han själv gol som en riktig gök i det rätta ögonblicket i Gökpolskan, och det hade inte gått så bra, eftersom han var förkyld. Detta ville han tala om, och därför sa han till Hans Majestät:

– Det gick dåligt att spela i dag, Ers Majestät, för ja är liasom lite skrovluger i halsen.

Kungen skrattade mycket gott och gav Bergström ändå mera beröm och ännu en klapp på axeln.

Efteråt var Axel Fredrik mycket stolt över det kungliga berömmet och ville upp och spela och gala för andra gången.

Några år senare fångades Bergströms gökpolska på film vid en spelmanstävling i Malmköping. Filmen saknar ljud, men när göken gal öppnas ett hål i Bergströms präktiga helskägg.

Titta på filmen: [Bergströms gökpolska](#) (wmv, 5 MB)

Erik Lindell

Metallarbetaren och spelmannen Erik Lindell i Katrineholm var född 1897 i Floda och lärde sig spela fiol av sin morfar Karl Larsson (född 1831), men inte riktigt frivilligt. Så här berättade han:

–Jag tyckte inte om när gubben kom. När han skulle lära mig, så tog han tag i mina fingrar för att sätta dem på rätt plats och det gillade jag inte. Det blev så, att när jag såg gubben i den långa grå rocken komma gående på vägen, tog jag fiolen med mig och sprang ut i skogen och gömde mig. Då blev gubben arg istället, som hade gått

hela den långa vägen för att hjälpa mig med fiolen. Men det ångrar jag nu, jag kunde haft hundratals låtar efter honom, för han kunde många.

I slutet av 1960-talet intervjuades han av Arne Blomberg. Lyssna till ett kort avsnitt där Erik berättar om sin morfar och spelar Stora Malms brudmarsch.

Lyssna på intervjun: [Erik Lindell](#) (mp3, 5 MB)

Vem tusan var Tusen Anders???

Tusen Anders var ett spelmansoriginal i Eskilstuna. Signalementet är vagt... Kortväxt, korta fingrar, enfaldigt utseende, grisögon, lyfter högra foten när han spelar höga toner, lantlig dialekt, slagfärdig. Han uppges komma från Flen.

Så berättar spelmanen Hugo-Pelle Pettersson (1892-1967) i Eskilstuna på en bandinspelning från berättar och spelar en vals och en polska efter Tusen Anders.

Tyvärr vet spelmansförbundet inget mer om Tusen Anders. Vi är tack-samma för alla upplysningar!

Lyssna på inspelningar från tidigt 60-tal...

Lyssna på inspelningar här:

[Hugo-Pelle berättar om Tusen Anders](#) (mp3, 1.5 MB)

[Hugo-Pelle spelar vals och polska efter Tusen Anders](#) (mp3, 2,6 MB)

NOV nyårskabaré i Katrineholm 1960

Under flera decennier uppfördes en nyårskabaré i Katrineholm av en amatörgrupp inom NOV. Guldsmeden Gösta Boström dokumen-

terade tre av dessa med sin bandspelare. Lyssna på en sketch ur revyn 1960 hur det gick till i Brödlunda småskola. Medverkande Perry Rosengren, Johnny Pettersson och Lasse Svensson.

Lyssna på sketch: [NOV nyårskabaré](#) (mp3, 5 MB)

Jubileumsstämman i Julita 1950

Södermanlands Spelmansförbund bildades 1925 och 25-årsjubileet firades med en stor spelmansstämma i Julita, ledd av den sörmländska spelmanshövdingen Gustaf Wetter från Katrineholm.

Evenemanget dokumenterades på 16 mm färgfilm av förbundets arkivarie, grosshandlare Alvar Rosén i Katrineholm. Det var en stumfilm, men Alvar Rosén spelade in Katrineholms Spelmanslag på sin trådspelare och hade därmed också ljud vid sina filmvisningar.

Bilden:
Hjalmar
Björklund,
Oxelösund
och Gustaf
Wetter
Katrineholm,
Julita 1950.

Titta på filmen: [Jubileumsstämman](#) (wmv, 65 MB)